

Uygarlığın peşinde



Türkiye'nin aydınlanması için ilköğretmenlerinin üniversite hocası kadar iyi maaş alması gerekir

Buket Aşçı

Buket Aşçı

Bilgi Üniversitesi'nin kurucularından Latif Mutlu ile kısacık da olsa sohbet etme fırsatı bulmuş ya da kitaplarını okumuş olanlar bilir ki, o hep uygarlığın peşindedir. Buna da ancak bilim, teknoloji ve sanat yolunda yürüyerek ulaşılacağına inanır. Ve bunlar için de modern ve yenilikçi bir eğitimin varlığına... O yüzden kendisinden ne zaman bahsedilse “eğitimci” denir...

Beyhan Sunal'ın kaleme aldığı ve biyografisi niteliğindeki nehir söyleşisinin adı da bu yüzden “Uygarlığın Peşinde” olmuş. Ancak İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkan kitabı okuyunca göreceksiniz ki pek çok kişinin sadece “eğitimci” olarak tanıdığı Mutlu, meslek içinde meslek barındıran biri.

Gençlik yıllarında demiryolu memuru... Sonra gazeteci... Türkiye'nin ilk petrol boru hattının müdürü... Karbondioksit gazını daha ucuza üretmek için sistem geliştiren teknoloji tutkunu bir girişimci... Kuzey Anadolu Fay hattını takip ederek Bolu'da yeraltından çıkan karbondioksit gazını kullanmanın formüllerini bulan bir kaşif...

41 yaşındayken TÜBİTAK'tan ABD'de okumak için burs kazanan mektepsiz bir bilim adamı... Özel yüksekokullar ve üniversiteler kuran bir eğitimci...

Ancak Mutlu'nun hayat hikâyesini okuyunca görüyorsunuz ki aslında hepsi tek kavşağa varıyor: Aydınlanmaya. Çünkü o da en az 19. yüzyılın bilim adamları, sanatçıları kadar yeni keşifler peşinde koşan ve bilgiye inanan bir aydınlanmacı!

Okula yeni geleni dövüyorlardı beni Yaşar Kemal kurtardı

* Ortaokul ve lise yıllarında İlhan Selçuk ve Yaşar Kemal okul arkadaşınız mış...

Adana Lisesi'nde birlikte okuduk. İlk gün, bir grup çocuk geldi, biri dedi ki: “Bacıma laf atmışsın!” Ben de “Bacını tanımıyorum” dedim. İnkâr etme falan dedikten sonra beni itti. Başladılar vurmaya. Böyle bir adet varmış, yeni geleni dayaktan geçiriyorlarmış. Beni Yaşar Kemal gelip kurtardı. Güçlü, kuvvetliydi, o gelince kaçtılar. Yaşar Kemal ile tanışmamız böyle oldu. Okulda 17 Kemal olarak anılırdı. İlhan Selçuk'la da aynı sınıftaydık. Edebiyat öğretmenimiz kompozisyon ödevi vermişti. “Herkes dilediği bir konuyu yazsın; bir-iki sayfa yeter” dedi. Ben güneşin batışını yazdım. Öğretmen sonraki derste, “Kâğıtları okudum. Hepsi

çok güzel. Ama bir tanesi çok farklı güzel. İlhan Selçuk” dedi ve okudu. Şöyle başlıyordu kompozisyon: “Öğretmenimiz bize kompozisyon ödevi verdi. ‘Dilediğiniz konuyu yazın, okuyacağım’ dedi. Ben şimdi tutup caddelerdeki bozuklukları, yolların çamurlarını yazsam bu belediyelerin işine gelmez. Onun için onu yazamıyorum. Caddelerde gezen üstü başı pamuklarla dolu işçi amelelerini yazsam, yöneticilere dokunur. Onu da yazmayayım.” Yazı böyle gidiyor ve sonunda “Bu durumda en iyisi hiçbir şey yazmayayım” diye bitiyordu.

Gazetede baş makale yazarken Petrol Ofisi’nin teklifi geldi

* Sizi “eğitimci” olarak tanıyoruz. Ama birçok farklı iş yapmışsınız, biri de gazetecilik...

İş arıyordum, 1952 yılıydı. Ankara’da gazeteci-yazar Mehmet Kemal ile tanıştık. Hürses Gazetesi’nin sahibi Cavit Oral’a gittik. Muhasebede işe başladım. Bir ay geçmişti ki, patron geldi ve beni kitap okurken gördü. Ertesi gün odasına çağırıp kim olduğumu, ne yapmak istediğimi sordu. Bir süre sonra da beni istihbarata verdi. Gazetede çok seviliyordum. Tiraj da yükseliyordu. Bir gün dediler ki, “Yazı İşleri Müdürü yok. Baş makale boş kaldı.” Benden bekliyorlar. Bir ABD’li subay, arabasını kurcalayan bir çocuğa ateş etmiş, çocuk yaralanmıştı. Ancak anlaşmalar gereği ABD’li subayı ancak ABD’liler sorguya çekebilirdi. Ben de bunun üzerine “Burası dağ başı mı? Böyle dostluk olur mu?” diye bir yazı yazmıştım. İlk baş makalemdi.

* Ama gazetecilikte devam etmediniz. Neden?

Daha önce Petrol Ofisi’ne (PO) başvurmuşum, kabul edildiğim haberi geldi. Çok düşündüm ve PO’da karar kıldım. Gazetenin patronu, arkadaşlar çok ısrar etti, “kal” diye ama ayrıldım. Çünkü gazete İstanbul’a taşınacaktı ve eşimin huzurunu bozmak istemedim.

Sorunumuz eğitim o yüzden özel üniversite kurdum

* 1965’ten beri eğitim alanındasınız. O dönemki adı ile özel yüksekokulların açılmasına öncülük ettiniz. Neden özel üniversite?

Türkiye geri kalmış bir ülke. Ama en kötüsü geri kalmış olduğunun farkında değil. Bunun en büyük nedeni de eğitim. Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşünde de bu var. Kanuni döneminde Osmanlı çok büyüyüp gelişince, her yere bir cami yanına bir de medrese yapılırdı. Ama medrese enflasyonu yaşanır. Kaliteli öğretmen olmadığından kimi zaman reşit olmayanlar bile hocalık yapmış ve eğitim kalitesi düşmüştür. Bir ülkenin eğitimi iyi değilse kalkınamaz. Bunu anlamamız gerek. O yüzden özel yüksekokullara çok önem vermişim. İlk Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Özel Yüksekokulu ile başladık. Öğrenci bulmakta hiç güçlük çekmedik, çünkü Türkiye buna açtı. Kısa süre sonra da öğrenci sayımız 6 bini buldu. Sonra Diş Hekimliği ve Eczacılık Yüksekokulları’nı da açtık.

* İlk özel yüksekokul olan Robert Kolej Yüksekokulu 1957’de kurulmuştu. Peki ne oldu da bu okullar yasaklandı?

Okullar çok hızlı geliyordu. Kontenjanlar dolmuştu. Bizden sonra başkaları mühendislik ve mimarlık okulları açtı. Ankara Belediye Başkanı Dolakay, Mimarlar Odası’nın da Başkanı’ydi. Baktı ki herkes mimar çıkacak... Mimar ve Mühendis Odaları Birliği karar alarak özel yüksekokuldan mezun mimarları odalarına kaydetmediler.

Bu okullardan mezun olanlar da hakkını aramak için idari mahkemeye başvurdu. İzmir'deki idari mahkeme de Dolakay'ın baskısıyla dosyayı Danıştay'a gönderiyor. O da Anayasa'ya uygun olup olmadığının tespiti için Anayasa Mahkemesi'ne... Böylece Anayasa Mahkemesi'nin 1971'de "Bu okullarda üniversite düzeyinde eğitim verildiği"ni tespit etmesiyle, bu okullar yasaya aykırı bulundu. Çünkü üniversite düzeyindeki eğitim devlete bağlıydı.

* Bunu duyunca ne hissettiniz?

Üzıldüm, çünkü bu kararla 44 özel yüksek okul bir-iki yıl içinde tasfiye edildi veya devletleştirildi. Hatırladıkça hâlâ üzülürüm. Onlar devam etseydi Türkiye bu halde olmaz, daha ileride olurdu. Meslek sahibi, iş sahibi gençler yetişirdi.

Bu tasfiye edilen okullar dış hekimliği, eczacılık, mimarlık gibi teknik okulların yanında ticaret ve iş yönetimi de veren meslek okullarıydı. Üniversiteler araştırma ve bilim üretme yerleri olup meslek yüksekokullarından farklıdır. Bugün meslek yüksekokulları da üniversite diye anılıyor. Mesela sinema-televizyon, reklamcılık, halkla ilişkiler birer meslek olduğu halde üniversite grubunda yer alıyor. Sistem tam bir kaosa dönüştü.

İsyanlar çıkıyordu ODTÜ'de bir hocayı pencereden atmışlardı

* Bu okulları 1968 öğrenci hareketlerinin en yoğun olduğu dönemlerde kurdunuz. Okullarda eylem olur muydu?

Bizim öğrenciler çok hareketli değildi ama İstanbul'dan Ankara'ya gelen öğrenciler özel okulları protesto ediyordu. Gece bir telefon geldi, "Öğrenciler okulu işgal etti" diye. Kalktım gittim. Tanıdığım, sevdiğim çocuklar... Biri geldi, "Ağabey sen burada dolaşma, hepimiz sarhoşuz" dedi. Baktım kontrol edemiyorum, emniyeti aradım. Ertesi gün gittik, davacı değiliz dedik.

* Okulların sınavları nasıldı? Zor muydu? Yoksa özel okul diye tolerans gösterebiliyor muydu?

Çok ciddi sınavlar vardı. Bir gün telefon ettiler, "Gel isyan çıktı sınavda" diye. Gittim, yüzden fazla öğrenci sınavdan çıkmış koridorda bekliyor. Hocayı şikayet ettiler. Nurettin Hoca'ya baktım, sınıfta tek başına bekliyor ama kızgın. "Hocam bu ne hâl" dedim. "Ben anlatsam da anlatmasam da hepsine cevap verecekler" dedi. Dışarı çıkıp çocuklarla konuştum ama onları teskin etmek mümkün değil. Hocayı da bir türlü vazgeçiremiyorum. En sonunda "Hocam ODTÜ'de hocayı pencereden attılar. Sen burada yüksek yerdesin, atarlarsa kurtaramayız, çocukla çocuk olma" dedim ve uzun uzun konuşarak yumuşattım. Beraber sınıfa girdik, benim hatırım için olduğunu söyleyerek soruları değiştirdi.

MEB'in varlığı yanlış! Bir ülkenin eğitimini toplum belirlemeli

* Hiç Milli Eğitim Bakanı olmayı düşünmediniz mi?

Hayır. Hem de hiç.

* Neden?

Çünkü Milli Eğitim Bakanlığı'nın varlığı yanlış. Eğitim düzenini bir kurumun, bir kişinin hatta kurulun yönlendirmesi... ABD'de öyle. Öğrencilerin hangi kitapları ve dersleri okuyacağını veliler, halk, en çok da dernekler belirler. Ama bizde bunu Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu seçiyor. ABD'de eğitim bakanlığına gitmiştim. Dediler ki; "En yeni bakanlığımız burası, 1979'da kuruldu." Çok şaşırılmış "Daha evvel ne vardı?" diye sormuştum. Eğitim Bakanlığı diye bir düşünce yokmuş. 1952'den beri Sağlık Bakanlığı'nın içinde bir eğitim masası varmış, o kadar. "Peki Milli Eğitim Bakanlığı şu an ne yapıyor" diye sorduğumda "Bakanlık eğitim sistemine karışmaz, onu o okulun kendi bölgesi, kuruluşlar, dernekler, müdürler belirler. Biz bütçeyi belirler, altyapı ve burs yardımı veririz, o kadar" demişlerdi. Bence de böyle olmalı. Çünkü bir ülkenin eğitim sistemini toplum belirlemeli. Bunun için de Türkiye'de bir aydınlanma lazım.

Toplumun en çok ilköğretim ve ana okulu eğitimi belirler

* Türkiye aydınlanır mı?

Aydınlanır ama istersek. Bunun için ilköğretim öğretmenlerinin çok iyi yetiştirilmesi ve üniversite hocası kadar iyi maaş alması gerek. 18 yaşından sonra bir çocuğa nasıl bir eğitim verirsen ver değiştiremezsin. Ama ilköğretim, ana okul... İşte oradaki eğitim çok önemli, toplumu orası belirliyor.

* Petrol Ofisi'nde uzun süre farklı ülkeden mühendislerle çalıştınız? Çalışma tarzlarımız farklı mı?

Farklı. Mesela bir Fransız mühendis gelmişti. İskenderun'da buluştuk. Yolda "Durun" diyor. "Burada bir Yılanlı Kale olacaktı" diyor ve elinde kitabı gezdiği yerlere bakıyor. Türkiye'yi bizden iyi biliyordu. Bir gün bizim mühendisleri aradım, bulamadım. Sordum "İçerideler" dedi. Baktım kağıt oynuyorlar. Oysa Fransız mühendis o sırada kitap okuyordu.

Arkadaşlarıma kitabın adını telgraf çekerdim trenle gönderirlerdi

* Sağlık nedeniyle liseyi yarıda bırakmak zorunda kalmışsınız. Gerçi ileride liseyi bitirdiğiniz gibi eğitiminize de devam etmişsiniz. Yine de bu ayrılık sizi üzmedi mi?

Üzmez olur mu! Adana Lisesi'nde okurken hastalanmış, Eskişehir'de 18 gün hastanede yatmışım. Hastaneden çıktıktan bir süre sonra babamın tayini (Devlet Demiryolları'ndaydı) Malatya'ya çıktı. Taşınınca ben hemen okula başvurduğum. Arif Nihat Asya Adana'da da hocamızdı, burada müdür olmuştu. Bana "Çok devamsızlığın var, şu anda kaydedemeyiz seni" dedi. "Siz kaydımı yapın, eylülde devam ederim" dedim. "Raporum var" falan dedim ama yapmadı. O yüzden onu affetmem. Babamın girişimi ile demiryollarına "hareket memur adayı" yaptılar beni. Bir gecede genelde bir tane tren geçiyor. Yedi-sekiz saat o trenin gelip geçmesini bekliyorsunuz. Yanında stajyer olarak çalıştığım Hilmi Ataç vardı. Sağlam karakterli biriydi. Bana "Şunu okudun mu, bunu okudun mu" diye sorardı. Böylece geceleri treni gönderip kitaplar okumaya başladık. O okuyor, ben okuyorum...

* 1940'lı yılların başı. Kitapları nereden buluyordunuz?

Elazığ ve Malatya'ya gittiğimde alıyordum. Malatya'daki arkadaşlarıma yazarın ve kitabın adını telgraf çekerdim, onlar da bana ilk trenle gönderirlerdi. Daha sonra İstanbul'daki Remzi

ve İnkılap Kitabevlerine mektupla sipariş vermeye başladım. O günlerde en çok Rus yazarlar okunuyordu. Tolstoy, Puşkin, Dostoyevski'nin çevrilen tüm eserlerini okumuştum. Fransızlardan yazarların kitaplarını da.

* İnternet'i çok sevdiğinizi biliyorum... Günde kaç saatiniz bilgisayar başında geçiyor?

Hanımı kızdıracak kadar!

Evleneli 58 yıl oldu ama ben 70 yıldan beri eşime aşığım

Sadece onu biliyordum, sadece ona aşık olmuştum, ilk aşkım o olmuştu. Ortaokuldan beri ondan başkasını düşünmüyorum. Nebahat, bir Osmanlı kadını gibi düşünür. Annesi de babası da çok disiplinli insanlardı. Bu yıl evleneli tam 58 yıl oldu ama ben 70 yıldan beridir ona aşığım. Çok güzel günlerimiz oldu. Sefalı günlerde de cefalı günlerde de beraberdik. Monogram olmak böyledir, yani insanlar başkasıyla filan evlenmek istemez. Ben şahsen memnunum.

Zafer daha ilkokuldayken “gazeteci olacağım” derdi

Latif Mutlu iki oğluyla anılarını kitapta şöyle anlatıyor: Zafer (Mutlu), daha ilkokuldayken “Dayım gibi gazeteci olacağım” derdi. Okul boyunca hep kendini gazeteciliğe hazırladı. Liseyi bitirirken ben onun hukuk fakültesine yazılmasını istiyordum ama o, “Ben gazeteci olacağım” diye direniyordu. Onun dediği oldu. Şimdi onunla bu konuyu tartışmış olduğuma pişmanım, niye tartıştım diye hayıflanıyorum. Serdar (Mutlu) bir türlü okuma yazmayı çözemedi. Eylülde başladı, taa Nisan oldu halen okuyamıyor. Bizim hanımın kardeşinin eşi “Ya bu çocuğun zekasında bir şey mi var” derken eve bir mektup geliyor. Ankara okullar arasında yapılan IQ taramasında Serdar Mutlu yüksek IQ'lu çıkmıştır, yazıyor. Ankara Beşevler'deki test merkezinde Serdar'ı iki testten daha geçirdikten sonra eve tekrar mektup geliyor. IQ'su yüksek 30 öğrenci arasından en yüksek IQ'lu Serdar çıkmış.

13.02.2010